

Секція «Економіка і управління національним господарством»

Диха М.В.

к.е.н., доцент,

доцент кафедри економіки підприємства і підприємництва

Хмельницького національного університету

м. Хмельницький, Україна

Методологічні підходи до оцінки ефективності управління соціально-економічною системою

Ефективність розвитку соціально-економічної системи визначається багатьма факторами ендогенного і екзогенного характеру.

Різні підходи до оцінки ефективності управління соціально-економічними системами розглядають Р.В. Голікова і Ю.В. Шеїна [3]. За результатами аналізу показників ефективності сфер управління вони виділяють загальні (кінцеві) показники їх ефективності.

Д.А. Новіков зазначає, що завдання управління соціально-економічними системами формально може бути сформульовано таким чином: знайти припустимі управлінські впливи, що мають максимальну ефективність. Для цього потрібно вирішити завдання оптимізації – здійснити вибір оптимального управління (оптимальних управлінських впливів) [5]. Отже, близьким до поняття «ефективність» є поняття «оптимальність», яке трактується як кількісний або порядковий показник, що виражає граничну міру економічного ефекту прийнятого рішення для порівняльної оцінки можливих рішень (альтернатив) і вибору найкращого з них [8].

Ю.М. Каптейн та І.Г. Каптейн [4] розглядають ефективність як синонім результативності, підкреслюючи, що результативність – не підсумковий параметр функціонування системи. Ці вчені вважають, що необхідно визначити «ціну» цієї результативності. Результат «будь-якою ціною» не можна визнати критерієм доцільного існування виробничої системи. Він має оцінюватися ефективністю

системи, яка економічно найбільш явно виражається ресурсовіддачею, тобто величиною результату, отриманого на одиницю економічного потенціалу системи.

Ряд вчених поряд з критеріями ефективності, оптимальності (Галєєва Є.І. [2], Бондарева Н.А. [1]) пропонують враховувати синергетичний ефект у соціально-економічній системі – як результат кооперативної взаємодії її підсистем і елементів, що змінює якість системи і траєкторію її розвитку в процесі самоорганізації під впливом різних флуктуацій, обумовлених факторами внутрішнього та зовнішнього середовища. Виникнення синергетичних ефектів у таких системах забезпечується у результаті системного синтезу технічних, технологічних, організаційних, економічних, соціальних, екологічних, управлінських факторів з урахуванням їх постійної зміни в часі і просторі.

Б.Е. Стрельцов, Б.А. Шиянов, В.Л. Бурковський [7] також зазначають необхідність врахування при моделюванні ефективності соціально-економічних систем синергії, що досягається при функціонуванні різних підсистем.

У взаємодії економічної і соціальної підсистем, серед яких структурно-функціональні зв'язки мають вирішальне значення, відбувається якісна соціально-економічна трансформація. Разом з тим, сьогодні при прийнятті рішень щодо нових напрямів або варіантів соціально-економічної політики необхідно практикувати порівняння різних варіантів досягнення цілей, встановлених для кожного з варіантів. Необхідно тим або іншим способом вимірювати результат, очікуваний від реалізації соціально-економічної політики, і порівнювати його з обсягом коштів, необхідних на її реалізацію. У найпростішому випадку для оцінки економічної ефективності реформ у соціально-економічній сфері достатньо показати, що соціально-економічна система, яка виникне внаслідок їх здійснення, зможе краще задовольнити потреби цільових груп ніж існуюча. Рішення про фінансування соціально-економічних перетворень означає, що суспільство оцінює їх результати вище, ніж витрачені ресурси. Ця вартість може бути різною за своєю природою, в т. ч. чисто економічною або ринковою, чисто соціальною і соціально-

економічною. Крім того, розрахунки мають показати, що вартість утримання системи соціального обслуговування, яка буде створена в результаті проведення реформи, виявиться посиленою для бюджету майбутніх періодів.

У роботі А. Селезньова проводився аналіз об'єктивно обумовлених станом економіки обмежень економічного зростання, урахування яких має істотне значення при обґрунтуванні сценаріїв економічного розвитку. [6]. У число розглянутих проблем входив і аналіз показників, які відображають ефективність соціально-економічної політики з точки зору глибини і складності процесів, що відбуваються у сучасній економіці. Акцент ставився на те, що структура витрат державного бюджету та їх аналіз дає вичерпне уявлення про реципієнтів і донорів бюджету, а також дані показники в динаміці можуть стати основою для оцінки загальної ефективності соціально-економічної політики.

Автор даної публікації повністю підтримує такий підхід, у зв'язку з чим пропонує оцінювати ефективність макроекономічної системи враховуючи взаємозалежність впливу різних факторів на її стан у певний момент часу.

В той же час, при формуванні методики оцінки ефективності соціально-економічного розвитку виникає необхідність визначитися з рядом принципів, які дозволяють розглядати дану систему в цілісності і у взаємозв'язку її окремих елементів. Такими принципами зокрема, на думку автора, мають бути:

1. Принцип системності – відповідно до якого аналіз соціально-економічного потенціалу соціально-економічного розвитку має відбуватися у вигляді системи взаємозалежних елементів.

2. Принцип комплексності – тобто оцінка ефективності соціально-економічного розвитку має здійснюватися з урахуванням усіх зовнішніх і внутрішніх факторів, що впливають на систему.

3. Принцип розумної достатності – вибір оцінюваних показників має здійснюватися з урахуванням їх важливості, міри їх впливу на рівень соціально-економічного розвитку.

4. Принцип оптимальності – полягає в тому, щоб знайти найкраще рішення з усіх можливих варіантів.

5. Принцип формалізації, націлений на отримання кількісних характеристик поведінки макроекономічної системи з погляду ефективності її функціонування та управління нею.

Тобто численні проблеми, пов'язані з розподілом і використанням обмежених ресурсів можуть бути формалізовані й вирішені із застосуванням спеціальних економіко-математичних методів, по суті, використовуючи підходи аналізу кореляційних взаємозв'язків між соціальною та економічною підсистемами національної економіки.

У процесі аналізу потрібно враховувати, що макроекономічна система є інерційною за своєю суттю, тобто в певні моменти часу, не зважаючи на зменшення/збільшення обсягів ресурсів, які увійшли в систему, на виході можна отримати позитивний/недостатній результат за рахунок синергетичного ефекту, накопичення інерційного потенціалу в попередні роки. Відповідно, макроекономічну ефективність слід розглядати в динаміці, що дає змогу усвідомити за рахунок чого розвивається макроекономічна система на певному часовому відрізку.

В економічних дослідженнях залежно від їх мети можуть використовуватися різні макроекономічні індикатори. Для оцінки впливу структури розподілу ресурсів між підсистемами на показник кінцевої ефективності стану макроекономічної системи можна використовувати, на думку автора, обсяги ВВП та обсяги видатків державного бюджету, розподіл яких між підсистемами економіки в кінцевому рахунку визначає рівень загальної ефективності системи, а також дозволяє аналізувати різні варіанти такого розподілу; застосувати інструментарій, який вписується в рамки так званих «матричних моделей», що є предметом подальших публікацій автора.

Література

1. Бондарева Н.А. Моделирование процессов самоорганизации и прогрессивного развития производственно-экономических систем строительных предприятий / Н.А. Бондарева // Недвижимость: экономика, управление. – 2010. – № 3–4. – С. 32–35.

2. Галеева Е.И. Оценка эффективности деятельности хозяйствующих субъектов с помощью синергетической модели / Е.И. Галеева // Вестник Чувашского университета. – 2008. – № 3. – С. 311–319.

3. Голикова Г.В. Комплексный подход к оценке эффективности управления социально-экономическими системами / Г.В. Голикова, Ю.В. Шеина // Современная экономика: проблемы и решения. – 2010. – № 4 (4). – С. 63–71.

4. Каптейн Ю.Н. Тенденции реформирования социально-экономической системы региона / Ю.Н. Каптейн, И.Г. Каптейн // Корпоративное управление и инновационное развитие экономики Севера. Вестник научно-исследовательского центра корпоративного права, управления и венчурного инвестирования Сыктывкарского государственного университета. – 2009. – № 2. – С. 29–37.

5. Новиков Д.А. Структура теории управления социально-экономическими системами / Д.А. Новиков // Управление большими системами. – 2009. – Выпуск 24. – С. 216–258.

6. Селезнев А. Ограничения экономического роста в России / А. Селезнев // Проблемы прогнозирования. – 2002. – № 6. – С. 29–43.

7. Стрельцов Б.Е. Моделирование механизма формирования и оценка эффективности функционирования вертикально интегрированных производственных структур / Б.Е. Стрельцов, Б.А. Шиянов, В.Л. Бурковский // Вестник Воронежского государственного технического университета. – 2010. – Т. 6. – С. 58–63.

8. Энциклопедический словарь экономики и права / А. В. Шестаков. – М.: Дашков и Ко 2000. – 568 с.